

Reforma edukacji 2017

Alternatywne formy komunikacji

Autor: Katarzyna Cichońska-Segiet

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

» podstawa
programowa 2017

Dobra
Szkoła

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

Skuteczne porozumiewanie się jest warunkiem rozwoju poznawczego, społecznego i edukacji, stanowi podstawową potrzebę człowieka i jego oczywiste prawo.

(Nasz elementarz. Poradnik dla nauczyciela.
Adaptacja dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi
2014 s. 5)

Alternatywne formy komunikacji

Wspomagające i alternatywne metody porozumiewania się (AAC) to wszelkie sposoby umożliwiające osobom ze złożonymi potrzebami komunikacyjnymi **przekazywanie i odbieranie komunikatów**.

Obejmują procesy:

- **uzupełniające naturalną mowę i/lub pismo – komunikacja wspomagająca i/lub**
- **zastępujące naturalną mowę i/lub pismo – komunikacja alternatywna** w celu maksymalizowania umiejętności komunikacyjnych ich użytkowników, które są niezbędne do skutecznego porozumiewania się i społecznego funkcjonowania w codziennym życiu.

(Grycman, Kaczmarek 2014, s. 347 - 348)

Alternatywne formy komunikacji

AAC to zestaw narzędzi i strategii, z których korzysta **użytkownik AAC**, aby móc sprostać codziennym wyzwaniom komunikacyjnym.

W szerszym znaczeniu **AAC** jest wielodyscyplinarnym, dynamicznie rozwijającym się obszarem praktyki naukowej (badawczej), edukacyjnej i klinicznej. Łączy w sobie działania profilaktyczne, diagnostyczne i terapeutyczne zmierzające do usuwania niepowodzeń komunikacyjnych oraz przywracania skutecznego i funkcjonalnego porozumiewania się dzieci i dorosłych, bez względu na rodzaj i złożoność objawów oraz przyczyny i skutki zaistniałych dysfunkcji, zaburzeń lub ograniczeń (...)

(Grycman, Kaczmarek 2014, s. 347 - 348)

Alternatywne formy komunikacji

Przytoczona definicja **AAC** jest szeroka.

Najważniejszym obszarem w procesie wspierania dziecka ze specjalnymi potrzebami komunikacyjnymi jest zrozumienie, że **AAC nie jest kolejną metodą pracy** z nim.

AAC to substytut mowy i języka, do którego dziecko powinno mieć dostęp w każdej chwili; który razem z nim wzrasta i uwzględnia rozwój dziecka, zmiany jego możliwości i potrzeb.

Użytkownicy AAC to osoby żyjące w świecie języka mówionego, które **słyszają** i zależnie od poziomu funkcjonowania intelektualnego, **rozumieją mowę**, natomiast z różnych przyczyn nie mogą być aktywnymi użytkownikami języka.

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego

Celem wychowania przedszkolnego jest wsparcie całościowego rozwoju dziecka.

Zadania przedszkola

1. Wspieranie wielokierunkowej aktywności dziecka poprzez organizację warunków sprzyjających nabywaniu doświadczeń w fizycznym, emocjonalnym, społecznym i poznawczym obszarze jego rozwoju.
2. Tworzenie warunków umożliwiających dzieciom swobodny rozwój, zabawę i odpoczynek w poczuciu bezpieczeństwa.
3. Wspieranie aktywności dziecka podnoszącej poziom integracji sensorycznej i umiejętności korzystania z rozwijających się procesów poznawczych.
4. Zapewnienie prawidłowej organizacji warunków sprzyjających nabywaniu przez dzieci doświadczeń, które umożliwiają im ciągłość procesów adaptacji oraz pomoc dzieciom rozwijającym się w sposób nieharmonijny, wolniejszy lub przyspieszony.
5. Wspieranie samodzielnej dziecięcej eksploracji świata, dobór treści adekwatnych do rozwoju dziecka, jego możliwości percepcyjnych, wyobrażeń i rozumowania, z poszanowaniem indywidualnych potrzeb i zainteresowań.
6. Wzmacnianie poczucia wartości, indywidualność, oryginalność dziecka oraz potrzeby tworzenia relacji osobowych i uczestnictwa w grupie.

7. Tworzenie sytuacji sprzyjających rozwojowi nawyków i zachowań prowadzących do samodzielności, dbania i zdrowie, sprawność ruchową i bezpieczeństwo, w tym bezpieczeństwo w ruchu drogowym.
8. Przygotowanie do rozumienia emocji, uczuć własnych i innych ludzi oraz dbanie o zdrowie psychiczne, realizowane m.in. z wykorzystaniem naturalnych sytuacji, pojawiających się w przedszkolu oraz sytuacji zadaniowych, uwzględniające treści adekwatne do intelektualnych możliwości i oczekiwań rozwojowych dzieci.
9. Tworzenie sytuacji edukacyjnych budujących wrażliwość dziecka, w tym wrażliwość estetyczną, w odniesieniu do wielu sfer aktywności człowieka: mowy, zachowania, ruchu, środowiska, ubioru, muzyki, tańca, śpiewu, teatru, plastyki.
10. Tworzenie warunków pozwalających na bezpieczną, samodzielną eksplorację otaczającej dziecko przyrody, stymulujących rozwój wrażliwości i umożliwiających poznanie wartości oraz norm odnoszących się do środowiska przyrodniczego, adekwatnych do etapu rozwoju dziecka.
11. Tworzenie warunków umożliwiających bezpieczną, samodzielną eksplorację elementów techniki w otoczeniu, konstruowania, majsterkowania, planowania i podejmowania intencjonalnego działania, prezentowania wytworów swojej pracy.

12. Współdziałanie z rodzicami, różnymi środowiskami, organizacjami i instytucjami, uznanymi przez rodziców za źródło istotnych wartości, na rzecz tworzenia warunków umożliwiających rozwój tożsamości dziecka.
13. Kreowanie, wspólne z wymienionymi podmiotami, sytuacji prowadzących do poznania przez dziecko wartości i norm społecznych, których źródłem jest rodzina, grupa w przedszkolu, inne dorosłe osoby, w tym osoby starsze, oraz rozwijania zachowań wynikających wartości możliwych do zrozumienia na tym etapie rozwoju.
14. Systematyczne uzupełnianie, za zgodą rodziców, realizowanych treści wychowawczych o nowe zagadnienia, wynikające z pojawienia się w otoczeniu dziecka zmian i zjawisk istotnych dla jego bezpieczeństwa i harmonijnego rozwoju.
15. Systematyczne wspieranie rozwoju mechanizmów uczenia się dziecka, prowadzące do osiągnięcia przez nie poziomu umożliwiającego podjęcie nauki w szkole.
16. Organizowanie zajęć – zgodnie z potrzebami – umożliwiających dziecku poznawanie kultury i języka mniejszości narodowej lub etnicznej lub języka regionalnego – kaszubskiego.
17. Tworzenie sytuacji edukacyjnych sprzyjających budowaniu zainteresowania dziecka językiem obcym nowożytnym, chęci poznawania innych kultur.

Zgodnie z Podstawą programową dokonuje się obserwacji osiągnięć dziecka kończącego przedszkole, w następujących obszarach rozwoju:

- fizycznym
- emocjonalnym
- społecznym
- poznawczym.

Wszystkie obszary wymagają możliwości **komunikowania się**.

Zgodnie z zapisami w Podstawie programowej z dzieckiem pracują nauczyciele i specjaliści.

Współczesny przedszkolak
funkcjonuje w dynamicznym,
szybko zmieniającym się otoczeniu;
przedszkole powinno stać się miejscem,
w którym dziecko otrzyma pomoc w jego rozumieniu.

Podstawa programowa kształcenia ogólnego w szkole podstawowej

Najważniejszym celem kształcenia
w szkole podstawowej jest
dbałość o integralny rozwój biologiczny, poznawczy,
emocjonalny, społeczny i moralny ucznia.

Zadania szkoły podstawowej w zakresie edukacji wczesnoszkolnej

Wspieranie wielokierunkowej aktywności dziecka przez organizowanie sytuacji edukacyjnych umożliwiających eksperymentowanie i nabywanie doświadczeń oraz poznawanie polisensoryczne, stymulujących jego rozwój we wszystkich obszarach: fizycznym, emocjonalnym, społecznym i poznawczym.

Podstawa programowa dla szkół zawiera również zapisy dotyczące:

- wszystkich dzieci, *w tym rozwijających się w sposób nieharmonijny, wolniejszy, przyspieszony;*
- przygotowania do samodzielnego uczenia się;
- godności uczniów;
- budowania poczucia własnej wartości;
- współdziałania w grupie;
- samodzielności;
- odpowiedzialności;
- tożsamości;
- współdziałania z rodzicami.

**Nauczyciel, aby zweryfikować
wiedzę i umiejętności ucznia,
musi mieć możliwość porozumienia się z nim.
AAC stwarza taką możliwość.**

Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym w szkołach podstawowych

Celem edukacji tej grupy uczniów jest budowanie ich tożsamości, rozwijanie autonomii i poczucia godności, wdrażania do funkcjonowania społecznego oraz do rozumienia i przestrzegania norm społecznych, a w szczególności wyposażeń w takie umiejętności i wiadomości, które pozwolą mu na korzystanie – na miarę indywidualnych możliwości – z jego wolności i praw człowieka, a także pozwolą mu na postrzeganie siebie jako niezależnej osoby.

Ważne jest, aby uczeń **mógł porozumiewać się z otoczeniem w najpełniejszy sposób**, werbalnie lub pozawerbalnie z wykorzystaniem znanych sposobów porozumiewania się (także wspomagających i alternatywnych metod komunikacji – AAC).

Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym w szkołach podstawowych

W podstawie, w sposób zdecydowany, uwzględnione są potrzeby dzieci z trudnościami w porozumiewaniu się werbalnym.

Po raz pierwszy w polskim prawie oświatowym pojawia się wprost termin: **alternatywne i wspomagające sposoby porozumiewania się (AAC)**.

Omawiana Podstawa programowa zawiera informacje i wskazówki, które mogą stanowić inspirację tworzenia programu zajęć wspierających dziecko ze specjalnymi potrzebami komunikacyjnymi (SPK) przez nauczycieli realizujących założenia **wszystkich podstaw**.

Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym w szkołach podstawowych

W podstawie przewidziane zostały zajęcia rozwijające komunikowanie się, które powinny służyć nabywaniu języka i umiejętności porozumiewania się z bliskim i dalszym środowiskiem w mowie, w piśmie i w każdy możliwy dla ucznia sposób (także z zastosowaniem wspomagających i alternatywnych metod komunikacji – AAC).

Rozwijanie umiejętności komunikowania się ze środowiskiem

Uczeń powinien mieć możliwość doświadczania procesu komunikowania się, w tym:

- odkrywania i uświadamiania sobie możliwości porozumiewania się, zwłaszcza odkrywania skuteczności własnych zachowań komunikacyjnych, czyli tego, że inni odbierają sygnały i reagują na nie;
- bycia odbiorcą i nadawcą komunikatów językowych i niejęzykowych;
- uważnego wsłuchiwania się w wypowiedzi innych osób i patrzenia na mówiących do niego;
- nawiązywania kontaktu i rozpoczynania dialogu;
- słuchania i czekania na aktywne włączenie się w rozmowę;
- wyrażania i przekazywania potrzeb, emocji, opinii, myśli, pragnień i woli;

Rozwijanie umiejętności komunikowania się ze środowiskiem

- proszenia o pomoc;
- okazywania wdzięczności;
- stosowania zwrotów grzecznościowych;
- zadawania pytań, formułowania adekwatnych odpowiedzi;
- przekazywania informacji o faktach i relacjonowania zdarzeń;
- autoprezentacji (kim jestem, ile mam lat, jak wyglądam, co lubię, itp.);
- przedstawiania się i przedstawiania innych;
- dostosowywania tematu rozmowy do zainteresowań własnych i partnerów;
- rozmawiania na różne tematy;
- uczenia się podstawowych zasad kultury komunikowania się (mówienia komplementów, zapraszania, zachęcania do kontaktu, przepraszenia, przekonywania, itp.).

Rozwijanie umiejętności komunikowania się ze środowiskiem

Dla każdego ucznia komunikującego się werbalnie, ale niezrozumiałego poza kontekstem oraz dla każdego ucznia niekomunikującego się werbalnie zespół winien opracować **indywidualny system komunikacji**, w tym **zestaw pomocy do komunikowania**.

Powinien on być dostępny na wszystkich zajęciach w szkole, w domu, środowisku otwartym. Nauczyciele tworzą indywidualne pomoce z udziałem ucznia, pamiętając przy tym, że komunikacja jest procesem otwartym i baza pojęciowa ucznia rozwija się wraz z wiekiem i czasem nauki. Zestaw pomocy do komunikowania się powinien być zatem rozwojowy i odpowiadać indywidualnym potrzebom i możliwościom ucznia.

Specjalne potrzeby komunikacyjne (SPK)

Specjalne potrzeby komunikacyjne (SPK) są określeniem, które wywodzi się z opisywanych w literaturze *złożonych potrzeb komunikacyjnych* (ang. *complex communication needs*) zaproponowanych po raz pierwszy przez międzynarodową organizację ISAAC w miejsce dwóch poprzednich sformułowań: *poważnych zaburzeń komunikacyjnych* – ang. *severe communication disorders* i *poważnych ograniczeń i wad komunikacyjnych* – ang. *severe communication impairments*.

(Cichocka-Segiet K., Konieczna I., 2016)

Osobami ze złożonymi potrzebami komunikacyjnymi są dzieci i dorośli, których mowa trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia (w sposób konwencjonalny, czyli z użyciem naturalnej mowy) codzienną komunikację oraz pełnienie funkcji życiowych i społecznych.

(Cichocka-Segiet K., Konieczna I., 2016)

Zasady oraz proponowane standardy adaptacji materiałów dydaktycznych do potrzeb uczniów również dla tej grupy uczniów zostały zawarte w Poradnikach dla nauczyciela do podręczników *Nasz elementarz* i *Nasza szkoła*, które zostały zaadaptowane dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – materiały dostępne są na stronie internetowej Ministerstwa Edukacji Narodowej.

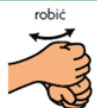

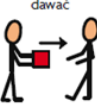

<https://naszelementarz.men.gov.pl/adaptacje/>

Nasz elementarz, Nasza szkoła – tablice

Propozycja możliwego zakresu adaptacji dostępnych materiałów
dla uczniów z SPK przez nauczyciela.

óó	óó	 ósemka	
 królik	Tu mam króliki, a tam krowy. I domek Reksa kolorowy. Tyle tu kur, kosów i sójek. Tu jest mój dom. Tak mówi wujek.		
 wiewiórka	Głoskę słyszymy, a literę piszemy. W różnych wyrazach słyszymy głoskę u. Możemy ją zapisać dwiema literami ll lub ó . Jeżeli nie wiesz, jak zapisać, zapytaj		
 sójka	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jakie zwierzęta mieszkają w wiejskiej zagrodzie? 2. Co nam daje wies? 3. Dlaczego dobrze jest mieszkać na wsi? Dlaczego dobrze jest mieszkać w mieście? <p>Jakie zwierzęta mieszkają w gospodarstwie?</p> 		

76 Ó JAK ÓSEMKA 77

 mieszkać	 pies	 buda	 zboże	 mąka	 chleb
 robić	 krowa	 obora	 mleko	 masło	 sery
 dawać	 królik	 klatka		 mięso	 wędliny
 jeść	 kura	 kurnik	 jajka		 jedzenie

45 PIKTOGRAMY DO STRON 76, 77

Nasz elementarz, Nasza szkoła – polecenia i reguły gramatyczne

Propozycje realizowania strategii językowych oraz wyjaśniania reguł gramatycznych.

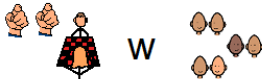
Jak psy pomagają ludziom?

Zamknij oczy, zatkaaj nos, spróbuj i zgadnij, co to jest.

Zagrajcie w parach.

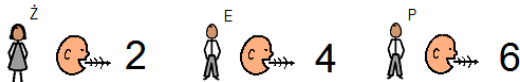
Jaką bajkę lubisz?

Opowiedz, co narysowałeś/łaś.

Zaneta mówi dwa, Emil mówi cztery, Patryk mówi sześć.

Jaką liczbę powie Ala?

Dlaczego trzeba planować?

Gesty, znaki graficzne

Gesty a znaki graficzne.

Biblioteki znaków. Litery.

Narzędzia do komunikacji

- Książki do komunikacji
- Proste komunikatory głosowe
- Tablety oraz urządzenia wysokiej technologii

Na stronie: www.aac.org.pl w zakładce: *pliki do pobrania* znajduje się film ukazujący w jaki sposób użytkownik AAC korzysta ze swojej pomocy do komunikacji.

Dziękuję za uwagę

» podstawa
programowa 2017

